

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר

ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366

<http://cracowassociation.blogspot.co.il/>

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 107, ינואר 2016 שבת תשע"ו

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

ספסל יאן קרסקי
 בערב יום הזיכרון הבינלאומי לשואה, ב-26 בינואר 2016, יתקיים בקרקוב טקס חנוכת "ספסל" יאן קרסקי. הספסל יוצב ברחבה שצמודה לבית הכנסת הרמ"א, ועל הקיר יוצבו שלטים, בפולנית ובאנגלית, המספרים את סיפורו של חסיד אומות העולם ואזרח כבוד של מדינת ישראל, שניסה לפעול להצלת יהודי פולין. יהיה זה הספסל השביעי המונח לזכרו של יאן קרסקי, שלושה אחרים הוצבו בפולין: לודז', קילצה וורשה, ושלושה בעולם: בווינגטון, ניו יורק ותל אביב. כל ספסל מעוצב על ידי אמן אחר ועיצובו שונה, אם כי התנוחה של קרסקי דומה.

קוראים כותבים,

רעייתי, לוסייה לבית אניספלד, בוגרת בית הספר למסחר, עבדה כפקידה בבית הדפוס Drukarnia Narodowa משנת 1935 ועד אוגוסט 1939, יחד עם חברתה ינקה גרוס.

בעלי הדפוס, משפחת טלץ, התנצרו לפני המלחמה, ואבי המשפחה שינה את שמו הפרטי מתאודור ל-נפוליאון.

רעייתי סיפרה כי כשלמשרד בית הדפוס היה מגיע יהודי מזוקן לקנות נייר, הרי שלאחר צאתו מהמשרד היתה הגברת טלץ מדליקה קטורת, בתירוץ שהיא רוצה לגרש את ריח השום והבצל. לוסייה וינקה היו מגחכות ואומרות: "הרי גם את היהודיה".

לבני הזוג טלץ לא עזרה ההתנצרות והם ניספו. בתם, בעלה ובנותיהם ניצלו, ואחרי המלחמה חיו בלונדון.

צבי גרינגרס

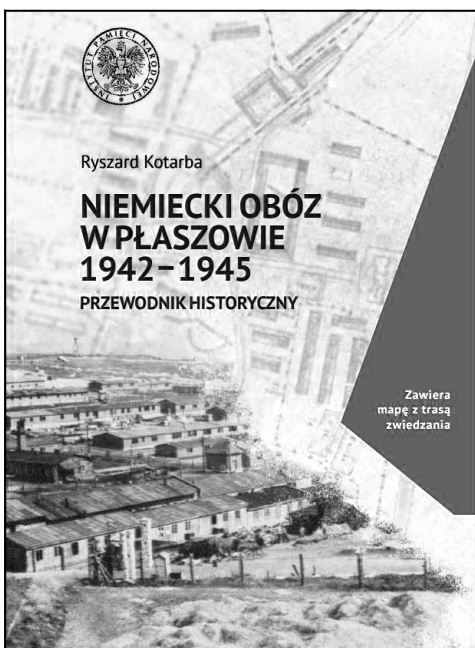
משרדי הקהילה היהודית של קרקוב עברו למשכנם החדש בבית הכנסת "קופה" ברחוב מיודובה 27.

טלפונים: 48-12-4295735

48-12-4305411

krakow@jewish.org.pl

בשנת 1911 עברו משרדי הקהילה היהודית לבנין הפינתי שברחוב סקבינסקה 2 פינת קרקובסקה 41, ופעלו שם במשך 30 שנה עד לגירוש היהודים מקו'ימיז' לגטו בפודגוז'ה. עם סיום המלחמה חזרו משרדי הקהילה היהודית לפעול מאותה כתובת.

פלשוב 1942-1945

בקיץ 1942 החלו הגרמנים לבנות את מחנה הכפיה בפלשוב, ב-10 בינואר 1944 הוכרז המחנה כמחנה ריכוז. בינואר 1945 הוא פונה מאחורוני אסיריו שרובם נשלחו לגורלם כבר באוקטובר-נובמבר 1944. רישרד קוטרבה (Ryszard Kotarba) פרסם את ספרו Niemiecki Obóz Płaszowski 1942-1945 (=מחנה גרמני פלשוב 1942-1945) ובו הוא מגולל את ההיסטוריה של המחנה, גם באמצעות תמונות ומפות, כולל תמונות עכשוויות.

יוסף בוסק כותב בספרו "והאיל לא נאחז בסבך" על בניית המחנה: מיקומו של המחנה העיד על מטרתו: בית הקברות. עוד במחצית השניה של 1942 הועברו לשם כמה מאות יהודים מהגטו. הם נצטוו לעקור את המצבות, שמספרן הגיע לאלפים. בחלק מהן רוצפו כבישי פנים בשטח. את מצבות השיש המפוארות מכרו הגרמנים לפולנים. היה זה שטח של גבנונים ואותו צריך היה ליישר. תוך פעולה זו הוצאו עצמות המתים, שנצברו ליד מכונת טחינה מיוחדת. זו טחנה את העצמת למעין קמח, אשר נאסף בשקים ונשלח לגרמניה. בשעת עבודות היישור נורו מדי יום אנשים אחדים.

ספרו של קוטרבה בגירסת PDF בפולנית:

<http://krakow.jewish.org.pl/wp-content/uploads/2015/11/Przewodnik-Niemiecki-ob%C3%B3z-w-P%C5%82aszowie.pdf>

ובאנגלית:

https://ipn.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0019/145900/Kotarba-R-_-A-Historical-Guide-to-the-German-Camp-in-Plaszow-1942-1945.pdf

תרומתו של ברנהאוט הזקן

בנצרכים, והם מתרימים אנשים שונים בגטו. אני מחכה שבוע, חודש, וברנהאוט כאילו מת ואיננו. אליו אין איש פונה. עד מתי עלי לחכות? אחכה עד שוא, ליאון, יבוא ויסביר לי. כך מתייחסים לברנהאוט? ודווקא הוא היודע שהייתי ידיו של אביך?"

הוא היה נרגש ומסוער. ניסיתי להרגיעו ואמרתי, כנראה היתה טעות בהרכבת רשימת התורמים; אך הוא, בנקשו במקלו על הרצפה, לא הפסיק מלרטון בגרמנית: "לא להאמין, ממש לא להאמין!"

ליאון חזר. הוא שמח מאוד בראותו את ברנהאוט. הלה, שעד כה היה מרוגז כל כך, נרגע, חיך אל ליאון כאילו שכח את העוולה שנעשתה לו. בסוף ביקש מליאון להכנס עמו לחדר השני. שעה קלה ישבו לבדם. כשיצאו היו עיניו של ברנהאוט אדומות. ליאון ליווה אותו לדלת. לאחר מכן הניח ליאון על השולחן שני עגילי זהב קטנים. עגילי ילדה. הם היו שייכים פעם לנכדתו הקטנה של ברנהאוט, ששולחה עם אמה בגירוש האחרון. את המזכרת האחרונה מנכדתו תרם הסב לרעבים בגטו. ישבנו דמומים והתבוננו בעגילים עם אבני החן האדומות – שתי דמעות דם.

החברה פעלה עד לפטירתו של הרב פרנקל. על הלווייתו דובר הרבה בגטו. רבים ראו בפטירתו משהו מופלא. נסי. בימי החג האחרונים היה הרב הזקן עוד מלא חיים ורעננות. בתפילת נעילה של יום הכיפורים עוד עבר לפני התיבה. כולם בכו בשמעם את קולו. אחרי תקיעת שופר הגיש לכל אחד מהמתפללים פרוסת עוגה וכוסית יין, ואמר: "אני מלא תקווה שתפילת היהודים קרעה את השמים והגיעה להיכל הרחמים. נשתה לחיים ובעזרת השם נזכה עוד לגאולה".

שבועות אחדים אחרי החג הוא חלה. ידידיו וחסידי הביאו לדירתו ספר תורה וארגנו בה "מניין" קבוע. ליאון היה בא לשם יום יום לתפילה, והיה מוסר לרב דין וחשבון על פעולות החברה.

החיים בגטו נעשו קשים יותר ויותר. הרעב, המחלות, העבודה הקשה, החטיפות לעבודת כפיה, והגרוע מכל – הוצאת אנשים ממיטותיהם בלילות ושילוחם לאושוויץ. איש לא חזר משם. מספר הנצרכים הלך וגדל, ונעשה קשה ביותר לגייס כספי תרומות. חסכוניותיהם של האנשים "נגמרו". ביום אחד של חודש נובמבר ביקש הרב מן הנוכחים בדירתו להתקרב אל מיטתו.

"ימי קרבים", אמר, "ואני מבקש מכם שתעשו עמי חסד של אמת. המילה 'רבי' היא ראשי תיבות של 'רועה בית ישראל'. הייתכן רועה בלי צאן? והצאן שלי הולך וקטן מיום ליום. הרבה אסונות פגעו בנו ועוררו כל מיני שאלות שאין להן תשובה. אני בסוף ימי, חיל ורעדה אווזים בי

המשך בעמוד הבא

בגטו עברו ימים ושבועות אחרי הגירוש. האנשים התרגלו איכשהו למצב החדש. רוחות נרגעו אט-אט... העיקר בשבילי היה לשוחח עם אחי הגדול, ליאון, שמאז מות אבא, בשנת 1928, היה לנו כאב, וללא התייעצות עמו לא קיבלתי שום החלטה רצינית.

הלכתי אליו. גרנו באותו בית בגטו. ליאון גר בדירה משותפת עם אחינו יעקב, אחותנו מינה ובעלה – השניים כבר לא היו עמנו, הם גורשו ביוני – עם כמה מבני משפחותיהם. ליאון חילק את בני משפחתו לשניים: חלק היה עמו וחלק עם אשתו בעיירה נייפולומיצה. דירתו בגטו היתה תמיד מלאה אנשים.

באחד הימים לאחר הקמת הגטו, פנה אליו הרב מסקאוויץ, ר' שמחה פרנקל [תאומים] [1876-1942], והציע לו לייסד חברת עזרה חשאית, בשביל אנשים שהיו אמידים לפני המלחמה והגרמנים נישלו אותם מרכושם, בשביל מורים, עורכי דין, סוחרים ואמנים, שבתנאי הגטו נשארו ללא אפשרות של מציאת פרנסה, וסבלו מרעב ממש. בשמרם על מעט כבוד עצמי לא רצו לפנות לעזרה הסוציאלית שליד המועצה היהודית, ולא לעמוד בתור עם פינכה ביד כדי לקבל קצת מרק מהתמחוי. בדירותיהם המלאות חפצים, רהיטים וגרוטאות לא יכלו האנשים לשבת, ועל כן הסתובבו כל היום ברחובות הגטו, לבושים בבגדים מהודרים שעתה היו רחבים מדי וכולם בקפלים.

יום יום היו הרב וליאון מהלכים בגטו בדירותיהם של אלה שעדיין היה להם משהו, ואוספים תרומות בשביל הנצרכים. לאחר מזה היו הולכים הישר לדירותיהם של המרוששים. ליאון היה מספר על גודל לבם של היהודים שנתנו, גם אם בבתייהם היה הכל בצמצום. כל מי שאליו פנו – נתן, לפעמים התקבל הרושם שעושים עוולה לאנשים מסויימים כשלוקחים מהם. היו גם כאלה שכל שבוע, בעיקר ביום חמישי לקראת השבת, היו מביאים את נדבתם בעצמם.

זוכר אני: ליאון לא היה בביתו. מר ברנהאוט, מכר זקן שלנו, חיכה לו. בנו היה חברי מבית הספר. לפני המלחמה היה ברנהאוט איש עשיר, סוכנם של בתי חרושת למתכות. עמדנו אתו בקשרים מסחריים. הוא היה בעיני התגלמות של וינאי אלגנטי מימי הקיסרות. תמיד לבוש בקפידה, תמיד כפפות לבנות על ידיו, חולצתו לבנה, צווארון קשה וסיכת פנינה בעניבתו, בידו מקל עם ידית מכסף, וכשהסיר את הכפפות אפשר היה לראות, על אצבע יד שמאל, טבעת עם יהלום קטן. בשעת חתימת חוזה מסחרי היה מוציא עט זהב שאותו החזיק תמיד מנרתיק עור, מוטבע בראשי תיבות של שמו בצבע זהב. קפדן היה, אך מלא חיים ומבודח, וידע לספר במשך שעות, בגרמנית, על ביקוריו בבארים, בבתי קפה מפוארים בבירת אוסטריה או בקרקוב ששלפני המלחמה הקודמת, כשהצייר משה קיסלינג, איש קרקוב המפורסם עתה בעולם, בנו של חייט עני, היה בראשית דרכו, והוא, ברנהאוט, תמך בו.

מאז ראשית המלחמה לא ראיתי אותו. עכשיו ישב לפני – זקן, כחוש, חליפתו מאפירה ולא לגמרי נקיה, ובמקום הצווארון הנוקשה היה משהו מקומט, והעניבה ללא צבע מוגדר. מאצבעו נעלמה הטבעת, אך הוא עדיין החזיק בידו את המקל עם ידית הכסף. תחילה חשבתי שאולי גם הוא בא אל ליאון לבקש סיוע. ניגשתי אליו ובירכתי לשלום. הוא לא השיב לי. רטן משהו ובמקלו החל נוקש על הרצפה. לאחר שהתיישב, החל לדבר. היה בן למעלה משבעים. עיניו רשפו מכעס בהביטו עלי, כאילו הייתי שותף למעשה רצח. נגע בי בקצה מקלו ואמר: "רומק [אברהם בוסק], מה חושב לו הפרחח הזה, אחיך? במקרה שמעתי שיחד עם הרב פרנקל ארגן חברת תמיכה

תרומתו של ברנהאוס הזקן (המשך)

מסיבות בלתי מובנות לא הרשו הגרמנים לקיים את הלוויה, אלא רק כעבור שלושה ימים. יום לפני הקבורה עדיין היתה השמש זוהרת והאנשים התהלכו בחולצות דקות. אבל למחרת, עם שחר, התחוללה סופת שלג שכיסתה את הגטו בשכבה לבנה עבה. אך אחר כך היה בוקר של שמש על פני הלווין הרגוע. בתחילת דרכו הוסע הארון בעגלה, אחר כך לקחו אותו אנשים על כתפיהם, ובבית הקברות, לפני הקבורה, טיהרו את גופת הרב בשלג צח.

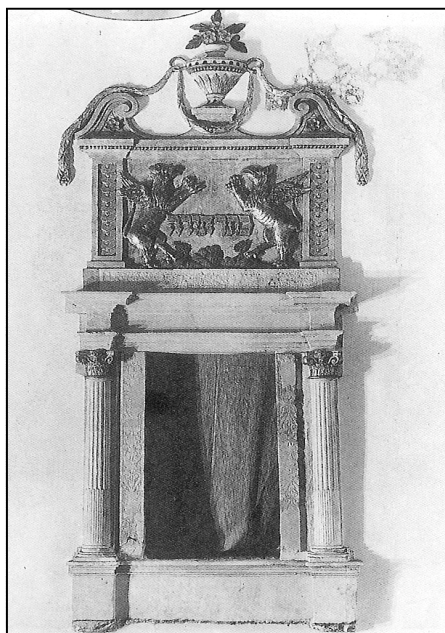
יוסף בוסק

מתוך הספר: "והאיל לא נאחז בסבך"

כשאני חושב מה יעבור עוד על הנשאים עד שתבוא הישועה. אבי היה רב בישראל, גם סבי, גם אבי-סבי וסבו – ומי יבוא במקומי? מי יכהן ברבנות? אני עוד אזכה לבוא לקבר ישראל. הלוואי וגם אחרים יזכו בכך. ואני מבקש שבהתאם לפסוק 'אם חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו' – תטהרו את גופי בשלג."

האנשים הביטו בעד החלון. היה יום בהיר, זוהר בשמים, ללא סימן של חורף מתקרב. כולם חשבו – סתם בקשה. אולי עירפול מחשבות של אדם חולה. עוד באותו לילה, אחרי שהתפלל תפילת מעריב, נפטר ר' שמחה פרנקל, הרב מסקאוויץ.

ה'הויכע שול' - בית הכנסת הגבוה

דלתות ארון הקודש ב'הויכע שול'

'הישן' ובבית הכנסת 'קופה' הוא מהמאה ה-19, וציורי המזלות על הכתלים המזרחי והמערבי, ציורי תיבת נח, עקדת יצחק, 'על נהרות בבל', מנורת המקדש ושולחן לחם הפנים, התלויים על הקירות בתוך מסגרות מרובעות, הם מן המאה ה-20.

אין ידיעות על גורלו של בית הכנסת בתקופת מלחמת העולם השנייה ובשש השנים שלאחריה; אין ספק שהיתה זו תקופה של שפל והרס למבנה ולציודו; כל הספרים ותשמישי הקדושה האמנותיים יקרי הערך נשדדו ופוזרו.

בשנות הכיבוש הגרמני ניזוק בית הכנסת ותשמישי הקדושה נעלמו. אחרי המלחמה שימש המבנה מאפיית מצות, קואופרטיב של יצרני אוכפים וכמשחטה. בשנים האחרונות שופץ, הציורים המקוריים נתגלו, והמקום משמש את הקהילה היהודית בקרקוב לתערוכות.

על פי מאמרו של אוגניוש דודה
מנהל המוזיאון היהודי בקרקוב

קורניתיות – מסגרת המוכרת מבית הכנסת רמ"א ומבתי כנסת קדומים אחרים בקרקוב. אלה סמכו את תקרתו המעוטרת בטבלה מרובעת, הנושאת תבליט של שני דרקונים העומדים זה מול זה כשזרועותיהם המורמות מחזיקות כתר. ברווח שביניהם חקוקה הכתובת: 'כתר תורה'. כל מתחם הארון היה מוקף סורג ברזל. ייחודו בזוג דלתות, שיוצרו בתחילת המאה ה-17 על ידי האחים זלמן וחיים, בני אהרון: הדלתות מקושטות מבחוץ בתבליט של הנשר הפולני, ומצופות בצידן הפנימי בתבליט עופרת של המנורה בת שבעת הקנים ושל שולחן לחם הפנים. זוג דלתות נוסף, שהיה שמור בבית הכנסת, בעל קישוטים דומים לאלה המתוארים לעיל, נמצא היום במוזיאון ישראל בירושלים.

אולם התפילה היה מקושט במאה ה-17 בציורי קיר צבעוניים, בהם נשזרו קטעי תפילות הנאמרות בציבור נתונות במסגרות פוליכרומיות מעוצבות בדרכים שונות. שרידים שלהם נראים עתה על הקיר הדרומי ועל מבלטי חלונותיו.

הכניסה לבית הכנסת היתה בניצב לרחוב, דרך הפלוש, שתפס את חלקה המערבי, הצר, של קומת הקרקע. מהמחצית השנייה של המאה ה-17 מופיע ליד חלקה המזרחי של החזית הצפונית מבנה נוסף – שבקומתו השנייה היתה עזרת הנשים, שהורחבה במהלך השנים.

האיורים המועטים של פנים בית הכנסת, הכלולים ב'מדריכים' של בלבן ושל מאהלר, מציגים תמונה חלקית של מצבו בתקופה שבין המלחמות. מתברר כי ציורי הקיר הצבעוניים מן המאה ה-17 הוחלפו בציורים חדשים שצוירו במאה ה-19 ובין שתי מלחמות העולם. ציור הווילון העוטף את ארון הקודש – שכדוגמתו מצוי גם בבית הכנסת

בית הכנסת 'הגבוה' היה בית הכנסת השלישי שנבנה בקז'ימייז', ככל הנראה בשנת 1563, אחרי בית הכנסת הישן (שנבנה בסוף המאה ה-15 או בתחילת המאה ה-16) ובית הכנסת רמ"א ('החדש' אשר נוסד ב-1553). הוא עומד ניצב בתוך גוש מבנים צפוף בצד הצפון-מזרחי של רחוב יוזפה, בין הרחובות יקובה ושרוקה, אשר סימנו במאה ה-16 את גבולה הדרומי והמערבי של השכונה היהודית בקז'ימייז', ובמקום הצטלבותם ניצב השער הראשי של השכונה. הכינוי 'הגבוה' ניתן לבית הכנסת בגלל מיקומו של אולם התפילה בקומה השנייה של הבניין, שייתכן שהוכתב על ידי הרצון להרחיק את אולם התפילה מן הרחוב, הסמוך לשער העיר היהודית, שהיה מן הסתם סואן במיוחד.

מיקומו של בית הכנסת בחזית רחוב יוזפה, בין בתים החוסמים אותו ממזרח וממערב, לא אפשר את שינוי צורתו המלבנית המקורית, וגם צמצם את אפשרויות הרחבתו לצדדים על ידי הוספת מבני לוואי, כפי שנעשה בבית הכנסת הישן וברמ"א. אלה לא יכלו להיווסף אלא מאחוריו, בצמוד לכותל הצפוני.

רק מעט תיאורים ותמונות מעידים על מצבו של בית הכנסת לפני מלחמת העולם השנייה, ובהסתמך על אלה, ניתן להניח שעד לאמצע המאה ה-17 היה קיים רק המבנה המלבני המקורי של בית הכנסת. אולם התפילה הגבוה, שתפס את מלוא שטח הקומה הראשונה והשנייה, היה מכוסה בקמרון בעל אשנבים, שאינו קיים עוד, שנשען על תבליטי פסים מקומרים הצונחים על עמודים שליד הקירות. האור חדר לבית הכנסת דרך חלונות קבועים באופן סימטרי – שלושה בצד דרום ושלושה בצד צפון. ארון הקודש המקורי, שנשתמר באופן חלקי, היה נתון במסגרת של חצאי עמודים מחורצים בעלי כותרות

המרפסת של משפחת באומינגר ברחוב דיטלה 1

לרוב בין נבחרת הנוער של "מכבי" נגד נבחרות נוער של קבוצות מקומיות אחרות. גם משחקי נבחרות הנוער היו חשובים לנו, ובמיוחד כאשר נגד זו של "מכבי" התייבבו קבוצות עליות, כמו אלה של "קרקוביה", "ויסלה" ו"גרברניה". בסתר ליבנו היינו רואים את משחקי "מכבי" קרקוב נגד קבוצות ספורט לא יהודיות כעין מלחמת היהודים בגויים, ועל כן, אין פלא שכש"מכבי" היתה מפסידה, היה זה יום ואפילו שבוע של אבל ליהודי קרקוב, ובמיוחד לציבור הלאומי-ציוני, שהיה רוב בציבור היהודי בעיר, שמנה לפני מלחמת העולם השנייה כ-65 אלף יהודים.

לא רק ששמותיהם של שחקני קבוצת הכדורגל של "מכבי" היו שגורים בפינו, וביום הראשון היינו "בולעים" את מדור הספורט בעיתון הציוני בשפה הפולנית "נובי דז'יניק", אלא היינו גם מעריצים את שחקני "מכבי", ומדברים בהם בבית הספר ב"חדר עברי", ב"תחכמוני" בגימנסיה היהודית ע"ש ד"ר חיים הילפשטיין. מי שזכה לפעמים לראות את שחקני "מכבי" ברחוב היה מן המאושרים. החברים באי המרפסת שלנו, היו לפעמים פוגשים את "אליליהם" ברחוב, בחנות או באיזה משרד, ואז היו עוקבים אחריהם ומשתדלים לנגוע דרך אגב בשרווליהם. כל עוד היינו תלמידי בתי הספר העממי לא העזנו לבקש את חתימותיהם, אבל פעם אחת, כשיחקנו כדורגל בכדור ממש (ולא ב"שמאצ'יאנקה" – כדור סמרטוטים), בשטח הפנוי ברחוב דיטלובסקה, מול מגרש "מכבי", עבר במקרה לנדמן, הקיצוני השמאלי הבלונדיני של "מכבי". כשהכדור התגלגל לרגליו, לא בעט בו, אלא נטלו בידיו, ושאל: "למי שייך הכדור?" נאטק בורר ענה שהכדור שייך לו ולשני אחיו, מונדק ומושק. "יש לכם אחות בשם צילה?" המשיך לנדמן לשאול, כשצחוק עליו משתפך על פניו. "כן", ענו שלושת הבוררים, הוציא לנדמן עט כדורי וכתב על הכדור חרוז בפולנית: Dla Cyli, niech sie ni pomyli (= "לצילה, שלא תעשה טעות"). נאטק בורר אמר תודה, לקח את הכדור ורץ מהר לביתו בדיטלובסקה 1 קומה שלישית. אם כי היינו גאים על הפגישה פנים אל פנים עם לנדמן, הקיצוני השמאלי המהולל, הצטערנו שלא יכולנו להמשיך במשחק, כשכבר זכינו לשחק בכדורגל אמיתי ולא בכדור-גומי או בכדור-סמרטוטים.

אינני זוכר את כל באי ביתנו, וליתר דיוק – באי מרפסתנו, אך כמה מהם נחרתו בזכרוני: המשורר בירנבך בעל הבלורית השחורה, גריכטר גם הוא משורר, מקס בידרמן שהיה ספורטאי מחונן בהחלקה אמנותית על הקרח וגם בהוקי קרח, שלום טרלר, הורוביץ שהיה המדריך שלי ב"השומר הדתי", מאיר בוסאק, טולק שנקר החי בברזיל, סטמפל וקליין (אריאל) מ"צעירי המזרח" שהתפללו בבית הכנסת של "המזרחי" בו התפלל אבי ורבים אחרים, שזכו ב"פרוטקציה" שלי או של אחיותי.

כמובן, ביום ראשון, אפשר היה להכיר ברובע היהודי, בעיקר באיזור קז'ימייז', אם "מכבי" ניצחה בשבת או הפסידה. כשהפסידה, התהלכנו חפויי ראש ועצובים. וכשנצחה – זקפנו קומה ול"קוזמארק" (קז'ימייז') היתה אוה ושמחה וששון. גם היהודים הדתיים והמסורתיים, שבעצמם לא עסקו בספורט פעיל, היו מציצים בשבתות אחרי הצהריים מהמרפסות והחלונות שברחובות דיטלובסקה וקולטק, לעבר מגרש הספורט ובימי ראשון השתתפו בויכוחים על משחק השבת של "מכבי". "מומחים" אלה קראו לפני כן את מדור הספורט ב"נובי דז'יניק", בעריכתו של ד"ר דוד לזר, ולפעמים מתחו ביקורת על ד"ר לזר בכבודו ובעצמו...

ד"ר אריה באומינגר

זכרונות מ"מכבי" קרקוב ב-"משואה" קובץ שנתי לתודעת השואה והגבורה, כרך י"ז ניסן תשמ"ט - אפריל 1989

גרנו בקרקוב ברחוב דיטלה 1 פינת סטניסלבה. ביתנו היה הקיצוני. ממנו והלאה השתרע חוף הוויסלה. מולנו היה מגרש הספורט של "מכבי". השכנות הזאת של נהר הוויסלה מצד אחד, ומגרש "מכבי" מצד שני, השפיעה עלי השפעה רבה, שסימניה ניכרים בי עד עצם היום הזה. הייתי ונשארתי ספורטאי, על כל המשתמע מכך, אף שפרט לתקופה קצרה, לא הייתי מעולם ספורטאי מקצועי...

מהמרפסת שלנו נראו שלושה רבעים של מגרש "מכבי", שבחלקו הצפוני גבל עם רחוב קולטק, אף שהיו דירות "טובות" יותר ברחוב דיטלובסקה - החל ממספר 7 ומעלה שמחלונותיהם או מרפסותיהן היה אפשר לראות טוב את הנעשה במגרש "מכבי", היתה ההתעניינות בשבתות במשחקי "מכבי" כה גדולים, שגם המרפסת שלנו היתה תמיד מלאה אנשים, ובעיקר חברי מה"חדר עברי", מ"תחכמוני", ולבסוף מהגימנסיה העברית, בה למדתי בשתי הכיתות האחרונות – עד בחינות הבגרות.

היינו בבית ששה ילדים: שלושה בנים ושלוש בנות. וכאשר אני נזכר בימים ההם ובשבתות אחרי הצהריים, נדמה לי שאחיותי השפיעו לא מעט בכך משיכתן על התכנסויות אלה של חברי בביתנו. אחיותי, לולה, סטפה, ובמיוחד הצעירה שביניהן, מלה (עמליה), היו בנות יפות. הן היו מגישות קפה ועוגה לאותם בחורים מאושרים שזכו להגיע למרפסת ביתנו. לרוב היה הביקוש למקום במרפסת עולה על מגבלותיה בשטח. אחיותי היו מסדרות, איפוא, כסאות לישיבה על המרפסת משביל האורחים מיד עם תום ארוחת הצהריים.

אבי, ר' שמעון הי"ד, קבע יום יום עיתים לתורה, וגם אותי לימד דף גמרא החל מגיל עשר עד שבע עשרה. היינו לומדים יום יום, פרט ליום השישי, פרק בתלמוד עם רש"י, ואחרי בר המצווה גם עם תוספות. בשבת, אחרי ארוחת הצהריים הדשנה, היינו יוצאים אבי ואני, למרפסת, ולומדים "מדרש רבה" כי הרי אחרי היין של הקידוש, הדגים, המרק, הברווז הצלוי והחמין, קשה היה להתרכז בסוגיה קשה ומסובכת של מסכת גיטין או בבא מציעא. אחרי כצי עשה של עיון במדרש, היה אבא עוצם את עיניו, שומט את המדרש מידו, וחוטף תנומה קלה של שבת אחר הצהריים. הייתי מתכופף, מרים את המדרש, מנשקו, ומכניסו אל חדר האוכל.

בקיץ, כשהמשחק התחיל בחמש לפנות ערב, היו חברים מגיעים כבר בין שלוש לארבע אחר הצהריים, ומחכים בשקט עד שאבא יתעורר. כשהתעורר היתה שאלתו הראשונה: "לייבלה – איפה המדרש?" עניתי שהמדרש על השולחן הגדול בחדר האוכל, ואבא השיב: "בוא נא, בני, נדמה לי כי הפסקנו באמצע ולא סיימנו". משראה אבי את החברים שכבר הגיעו, שאל אותם לשלום הוריהם והיה מסתלק לחדר השינה ל"שנת שבת" הגונה.

בדרכו מהמרפסת לחדר השינה היה לפעמים פונה לחברי, ומתאונן על שיהודים משחקים כדורגל בשבת ומחללים שבת קודש בפרהסיא... כמה מחברי ניסו להסביר ש"מכבי" משחקת במסגרת משחקי הליגה הפולנית, וכל המשחקים האלה מתקיימים בכל המדינה בשבתות. אך אבא לא קיבל את ההסברים הללו...

ואז היתה מתחילה הנדידה מחדר האוכל למרפסת, ותפיסת העמדות. מובן כי אלה שהקדימו זכו לשבת בשורה הראשונה, והמאחרים - בשורה השניה והשלישית. לפעמים, כשבאו חברים רבים שלא הוזמנו על ידי, היינו מחזירים חלק מהכסאות לחדר האוכל, והחברה נהנו בעמידה מהמשחק של אליליהם. אחיותי היו מגישות עוגות ושתייה קלה ועיני חברי היו נודדות מזיו פניהן של אחיותי לעבר מגרש "מכבי", לראות אם אכן כבר התחיל המשחק. לפעמים היו מתקיימים משחקים מוקדמים,

גוסטה (יוסטינה) דוידסון-דרנגר

נולדה בקרקוב ב-1917, נרצחה ב-1943

את בעלה אהבה עזה. ואז גם גילתה לי על הקשר שהצליחה לקשור עם בעלה שמעון, שהיה אסור באותו כלא, באגף הגברים. הם החליטו, אם רק תהיה אפשרות, לברוח מן הכלא. היה נהוג במונטה-לופיך שכל כמה ימים באו הגסטפו לתא והוציאו כמה בנות ובנים ואף פעם לא היה ידוע את מי מוציאים כדי לירות בו מיד ואת מי כדי לשלוח למחנה. באחד הימים הוציאו כמה חברות, ביניהן את אחות בעלה, צשיה (ילדה בת 14-15) שנאסרה כפולניה אבל הודתה שהיא יהודיה כי רצתה להיות בתא עם גוסטה וידידותיה. הקבוצה הזאת יצאה את התא כששירת "תחזקנה" מושרת בפיהן בקול רם.

אחרי כל עזיבה של בנות מהכלא אמרה לי גוסטה: "אותי ישאירו האחרונה, אני אסתובב לבד ולא יהיה לי עם מי להחליף מילה!"

ב-13 לאפריל נכנסו שני אנשי גסטפו עם רשימה בידם וקראו את השמות של כמה בחורות שהיו צריכות לעזוב את הכלא, ביניהן גם אני. גוסטה נתנה לי את הסוודר שלה. נפרדנו בהתרגשות. אנחנו נשלחנו למחנה אושוויץ-ביקראו.

כעבור כמה שבועות נודע לנו מפי אחת החברות שפגשנו בבירקנאו, שגוסטה ושמעון ועוד כמה אנשים, הצליחו לברוח בזמן שהוציאו אותם מהכלא. נודע לנו אחר כך ששמעון וגוסטה היו פעילים והסתתרו בכל מיני מקומות. בבונקר שבויזניץ הוא הוציא לאור עיתון – "החלוץ הלוחם", והמשיך לצייד אנשים בניירות אריים מזויפים. כעבור כמה חודשים של פעילות נפל בידי הגרמנים וגוסטה, כמוסכם ביניהם, הסגירה את עצמה וכך צעדה עמו לקראת הסוף.

פולה שרייבר גולדווסר
(נכתב ב-1983)

אומרת לא הלכנו לגטו קרקוב, אלא נסענו לפרברי קרקוב. בהתחלה גרנו אצל משפחות יהודיות ואחר כך, כשהתחילו לצמצם את שטח המגורים ליהודים ולהכניס אותם לגטאות, החלטנו להיכנס ולגור בבונקרים שהכנו, במרתפים וכדומה. באחד המקומות, זה היה בבוכניה, ליד קרקוב, מישחו אמר לי שקוראים לי לעלות למעלה. יצאתי מהבונקר והנה הופיעה גוסטה דרנגר והתחילה לספר לי על ארגון הנוער היהודי שהחליט לצאת בנשק ביד נגד הגרמנים. הייתה לנו שיחה גלויה ולא היה צורך לשכנע אותי שאין לנו כל סיכוי להישאר בחיים, ואם כך – מוטב למות בכבוד.

לא היה לנו אחר כך קשר אישי. ידעתי על הפעילות של הקבוצה הלוחמת, ידענו על מעצרים של חברי הקבוצה, עד שהגיעה הידיעה על מעצרו של שמעון דרנגר. כעבור כמה ימים הגיעה גוסטה לבוכניה, הביאה את בן אחותה איטוש, שהוריו הושמדו, והשאירה אותו תחת חסותה של אשתו של יוסף וולף.

כעבור זמן קצר גילו הגרמנים את הבונקר שלנו, כל תושבי הבית והבונקר נאסרו ונשלחו אחרי חקירות לבית הסוהר מונטה-לופיך בקרקוב, הידוע לשמצה. לא ידענו אז מי נמצא שם. אני זוכרת בדיוק את הרגע שהסוהרת הגרמניה זרקה אותנו לתא מעצר. כל האסירות, רובן בחורות צעירות, היו חייבות לעמוד דום עד שהסוהרת יצאה את התא. ואז ראיתי את גוסטה, יפה וגאה כתמיד. ניגשה אלי, התחבקנו, ואמרה: "גם את?", והחלה לשאול על הפרטים של מאסרנו ושאלה על בן אחותה איטוש, ובפעם הראשונה ובפעם האחרונה ראיתי אותה בוכה בכי מר.

היינו ביחד בתא בדיוק חודש ימים. במשך הזמן הזה גוסטה הייתה לנו מדריכה לכל דבר. כמה תמיד ראשונה, התחלקה בפרוסת הלחם שלה עם מי שהיה רעב (ומי לא?), ארגנה הרצאות, אחרי כיבוי האורות בערב שרנו שירים בעברית, ביידיש ובפולנית. גוסטה כתבה את היומן שלה "יומנה של יוסטינה", ונעזרה בי ובעוד שתי בנות להעתיק את הדפים שכתבה על נייר טואלט.

היינו אז מאוד קרובות. ישנו אחת ליד השנייה ודיברנו שעות על גבי שעות בלילות הארוכים והקרים של הכלא. ואז התגלתה לי גוסטה אחרת: לא רק לוחמת, לא רק מחנכת, התגלתה לי אישה האוהבת

את גוסטה (יוסטינה) הכרתי עוד לפני המלחמה. גרנו באותה שכונה יהודית בקרקוב, הכרתי את משפחתה – את ההורים, האחיות והאחים. תמיד הייתה המובילה. בהצגות של בית הספר, בתנועת הנוער, היא הייתה הדמות הבולטת. סמוך לפרוץ המלחמה כתבה בעיתון של תנועת הנוער "עקיבא". הייתה אחת מהעורכים, כתבה מאמרים על סכנת המלחמה עם הגרמנים, על האנטישמיות, ושבחים על העיתונאית הגרמנית ארנה הרנד שנסעה בין ארצות אירופה והפיצה ידיעות על סכנת התפשטות הנאציזם בעולם. לא היה לנו קשר באותן השנים. הייתי פוגשת אותה בשכונה, תמיד עם ערימת ספרים בידיים, מוקפת מעריצים ומעריצות, חניכים וחניכות מתנועת "עקיבא".

עם פרוץ המלחמה, כעבור ימים ספורים של לוחמה והפצצות, נכנעו הפולנים לצבא הגרמני. אסור היה להתכנס בחבורות וכך הופסקה (באופן זמני) כל פעילות של תנועות הנוער. כעבור זמן חידשנו את הפגישות וניהלנו חיים תרבותיים.

יום אחד שמענו שגוסטה ושמעון דרנגר נאסרו על ידי הגרמנים ונשלחו למחנה טרופאו שבגרמניה. מיד אחרי מאסרה של גוסטה הלכתי לבית הוריה ושמעתי פרטים על המאסר, על המכות שקיבלה ועל חיפושים שנערכו בבית. כעבור כמה חודשים שחררו אותם. כנראה שאז הגיעו להכרה שדינם של היהודים תחת השלטון הגרמני הוא כיליון והחלו להסביר למקורבים על הצורך להתארגן ולהתקומם נגד הנאצים.

לא היה לי באותם ימים קשר עם גוסטה. אנחנו, עם משפחותינו וחברינו, לא היינו עדיין מאורגנים אבל ההחלטה שלנו הייתה לא ללכת לאן שהגרמנים ציוו עלינו, זאת

נס החנוכה הפרטי שלי במחנה הריכוז

חודשים אחדים אחרי שהגעתי למחנה הריכוז ספורטשולה שבעיר רייכנבאך הבנתי שעל מנת לשרוד עלי לשמור על הניקיון מפני שהכלוך, ומה שבא כתוצאה מכך, יכול להמית את האדם; להשתדל לעבוד טוב כדי שהשומר הגרמני לא ישים עלי עין; וחלילה לא לצאת מהשורה מפני שמהמכות של השומר יכולים למות. על כללים אלה שמרתי פחות או יותר, עד חודש דצמבר 1944.

באותו זמן הייתי שייך לקבוצת עבודה שיצאה לעבוד בבניין. אינני יודע האם נרדמתי לרגע בעמידה או שלא עבדתי, לפתע התנפל עלי החייל השומר הגרמני בשצף קצף והנחית לי אגרוף בפנים (4 שיניים נשברו לי) ובעט בי במגפו ברגלי השמאלית. כמובן שהמשכתי לעבוד. כעבור יומיים-שלושה קיבלתי חוס גבוה, מעל 40 מעלות. הפנים והרגל התנפחו, הרגל התמלאה מוגלה. כמובן שבמצב כזה לא יכולתי כבר לעבוד והעבירו אותי לחדר החולים.

בבואי לחדר החולים השכיבו אותי במיטה, וארבעה אנשים החזיקו אותי חזק בידיים וברגלים, דחפו לי סמרטוט לפה, הרופאים רחצו במים ובסבון את הרגל, ובלי זריקת הרדמה החלו לחתוך בבשר ולהוציא את המוגלה. חומר חיטוי ותחבושת לא היו בנמצא. חבשו לי את הפצע בסרט נייר ששימש לעטיפת צינורות מים חמים. בל נשכח שבזמנו לא היתה אנטיביוטיקה.

אחרי יומיים-שלושה ירדתי מהמיטה; עזרתי לרופאים לנקות את החדר שלהם ואת הציוד הרפואי, ועזרתי לאחראי לחדר החולים במה שנדרש. בתום ארבעה ימי אשפוז הודיע לי האחראי לחדר החולים כי למחרת בשעה שש בבוקר עלי לעזוב את חדר החולים ולשוב לעבודה. לא עזרו כל ההסברים שהפצע מדמם וטרם הגליד. פניתי גם לרופאים, וגם אצלם נתקלתי בסירוב מוחלט ועקשני, מה שהפליא אותי בהסתמך על היחסים הטובים שרקמתי עמם.

לא היו לי בגדים לעבודה, ופניתי למפקד היהודי של המחנה. גורשתי בבושת פנים. בלית ברירה לקחתי בגדים של יהודי שנפטר באותו יום, כיבסתי אותם ויבשתי על יד התנור. למחרת התייצבתי למסדר העבודה, אחר הצהריים, בחוזרי מהעבודה, נודע לי שבצהריים הגיעה משאית עליה הועמסו כל החולים המאושפזים, ואלה נשלחו לאושוויץ. רק שני הרופאים והאחראי נשארו בתפקידם.

ולסיכום: הפצע הגליד רק אחרי שנתיים, הודות לשמש הישראלית ותזונה נכונה; את אחד הרופאים, ד"ר רוטר (או ריטר) פגשתי אחרי מלחמת השחרור, בקליניקה שלו בגבעתיים; מאז 1945 אני חוגג את יום הולדתו שלוש פעמים בשנה – פעם ביום הולדתו הביולוגי, פעם שניה בחנוכה – שזה זמן הנס המסופר כאן, ופעם שלישית – ב-8 במאי, יום השחרור מהמחנות.

יוסף ויסלר

דניאל הנביא, קראק ור' נחום

... עברתי ל"חדר" יותר גבוה של ר' נחום וייכסלבוים, שהיה משוכן בבית מדרשם של הסנדלרים ברחוב קרקובסקה 21. היה זה בית עתיק ומתפורר. מדרגותיו היו עשויות עץ רקוב וחדרי המדרגות אפלים. השרותים היו משותפים לכל דיירי הבית. ישבנו ליד שולחן ארוך ומעלינו תלויה היתה מהתקרה הסדוקה מנורת נחושת כבדה, רבת קנים, המתפשטים לרוחב. ר' נחום לימד מפרשים לתורה וגמרא. היה זה יהודי קטן, צנוע, שחור, בעל זקנקן בצבע הפחם. סיפרו עליו שהתגרש מאשתו בגט של מאה רבנים, לאחר שנטרפה דעתה עליה. תלמידיו אמרו: עם בעל רשע כזה, מה הפלא שאשתו השתגעה... הוא היה מכה בקנה דק על כפות התלמידים. בשעות שלא היה מלמד, היה בולש אחר תלמידיו, שהיו משחקים לפעמים בכדורגל בשדרות בשכונה היהודית. פתאום היה מתגלה כרוח שחורה מאחורי העצים לראות מי מתלמידיו משחק. בחזור התלמיד ל"חדר" היה ר' נחום מאיים עליו באגרופו וצועק: שקץ! עד מתי תהיה שקוע במ"ט שערי טומאה? אוזן זו, ששמעה בהר סיני, כי לי בני ישראל עבדים, עד מתי תלך בדרכי הגויים?

הוא רצה להשפיע עלינו לבל נתרועע עם ילדים ממשפחות לא-דתיות, שחש ושלום לא נתקרב לטמפל, היכל הנאורים, וסיפר כי לאחר שהוקם הבניין הזה, קילל אותו הרב ואז הופיע סדק בתקרת הטמפל. אנשי הטמפל קראו לגדולי האדריכלים לתיקון הפגם, והכל לשוא.

פעם תפס את אחד מתלמידיו ברחוב. מהיכן אתה בא? התלמיד המפונד סיפר את האמת: הייתי בארמון הוואוול. יש שם מערה, באשר השתכן לפני הרבה שנים תנין-מפלצת, שהיה חוטף את קרבנותיו וטורף. מה עשה הגיבור קראק? זרק למערה גופת כבשה, שאותה מילא בגפרית ובמסמרים. המפלצת אכלה, אך האוכל שרף אותה מבפנים. הלך התנין אל הנהר הסמוך, הוויסלה, שתה, שתה, עד שהתפקע. כך הציל קראק את העיר ועל שמו נקראה היא - קרקוב.

רחוב קרקובסקה לפני המלחמה

רבי נחום שמע. למחרת סיפר לכל התלמידים את סיפורו של התלמיד. סיפר והשתתק. ישבנו כמאובנים. מי יודע, מה הוא יעשה עכשיו? ואז ניגש רבי נחום לארון הספרים, הוציא אחד מהם, קרא לפנינו את המסופר על דניאל, שישב בחצר מלך בבל. היה אז בבבל תנין, שהיה חוטף וטורף בעלי חיים שונים ואיש לא יכול לנצחו. אמר המלך לדניאל: בתנין הזה יש כוח אלוקי. אין איש יכול לגבור עליו... הלך דניאל והשליך לפניו התנין גופת גמל, שאותה מילא זפת, גפרית ומסמרים. התנין אכל ומת...

ר' נחום קרא, הסביר וסיים: ועכשו אתם רואים ממי קיבל קראק את חכמתו, ממי הוא למד, הלא הספר, שממנו קראתי נכתב לפני אלפיים שנה, ואתם נמשכים לשם, לעולמם, אל הגויים במקום ללמוד תורה, כעם לבדד ישכון, לצפות למשיח – נדחפים לשם. צדיק גדול אחד אמר שזה יכול להיגמר באסון, באסון גדול...

מאיר בוסאק

מתוך: "בין צללי העיר"

בית הילד של הסתדרות המזרחי

בשנת 1921, במבנה שכור צמוד לבית הכנסת אייזיק, נוסד בית הספר היסודי "חדר עברי". הלימודים התקיימו בתנאים פיזיים קשים. הנהלת "המזרחי" בקרקוב, בראשות אהרון שנור, החליטה להקים ביי"ס תיכון. לשם כך גייסו \$ 5,000 ורכשו מגרש ברחוב מיודובה 26, עליו הוקמו צריפים ל-"חדר עברי" וב-1931 הושלם הבניין בן 4 קומות לתיכון "תחכמוני" שנחשב למפואר ולמשוכלל. במלחמה כמובן כל בנייני החינוך היהודים נסגרו.

אחרי המלחמה הציבור הציוני-דתי, "המזרחי" ותנועת "תורה ועבודה" בקרקוב התארגנו במבנה הנטוש של רחוב מיודובה 26 והקימו את "בית הילד" של המזרחי. כאן פעלו: קיבוץ צעירים שהכשירו עצמם לקראת עלייה חלוצית לארץ; בית החייל הדתי המשוחזר; תנועת "השומר הדתי" ובית ילדים, שקובצו מכל עבר. "חדר עברי" פעל במקביל, ושם למדו הבנים. בין חברי ההנהלה, שכדאי להזכירם היו פנחס שיימן [לימים סיו"ר הכנסת], יחזקאל יוקר, יעקב אנגלנדר, נפתלי טוכפלד ועוד.

הילדים ששרדו את השואה גרו שם עם משפחה שלמה או חלקית או יתומים; רובם חזרו חסרי כל מרוסיה ומצאו במקום בית חם, בין אם לשהייה בשעות אחה"צ להכנת שעורים, לארוחה חמה, משחקים, לימודי תורה בחדר, קבלת שבת או לנסיעות למחנה קיץ ארוך. משם לכולם יש זיכרונות נעימים. לעיתים גם קרוביהם מצאו שם עבודה.

בית הילד פעל משנת 1945 עד 1949, עת רב רובן של המשפחות והילדים דאגו לעליה שלהם, ישירות או בדרך פתלתלה, לישראל.

לפני כמה חדשים, בתרוץ של תערוכה באחד מבתי הכנסת בקרקוב על חיי היהודים בה אחרי המלחמה, עלה הרעיון להפגיש שוב את יוצאי מיודובה 26 ובני משפחתם, וגם לאסוף תמונות ומסמכים עבור אוצרי התערוכה.

איתור החברים, אחרי 70 שנה, היה לא פשוט, ועם זאת אותרו למעלה מ-30 "ילדים" בארץ ובחו"ל. קבוצה מגוונת של אנשים משטחי עיסוק שונים מרפואה, הוראה עד לפרופסורים באוניברסיטה, אנשי תורה ועבודה ועד למשפחתו של יעקב גרונדמן ז"ל, שהיה כדורגלן ומאמן

הילד דוד ורשטרם בשנת 1946

של כמה קבוצות עד שבשנת 1988 התמנה יחד עם שניאור למאמן נבחרת הכדורגל הלאומית. יש אומרים שלא היה לנו מאמן כמוהו מאז וכלם מסכימים שלא היה אדם אנושי וטוב ממנו.

ב-4 לנובמבר השנה התקיימה פגישה מרגשת, שכן רב המשתתפים לא פגשו איש את רעהו שנים רבות מאוד, והיו אפילו חברים קרובים שלא הכירו אחד את השני. אחת החברות שהגיעה קצת מאוחר והתישבה ליד השלחן אמרה שקודם כל היא רוצה לראות את המדריך שלה אברהם, וענו לה: "הוא יושב לצידך".

המפגש היה מרגש וטוב היה לערוך אותו. יישר כח לכל העושים במלאכה.

א. בן שמאי

פרשים ירוקים של שמואל רוטברד

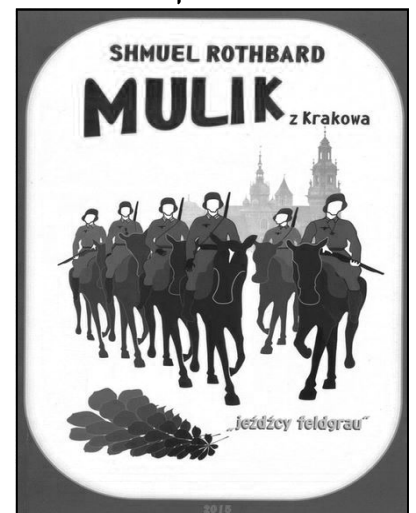
"פרשים ירוקים" ספרו של שמואל רוטברד מתאר את קורות חייו של ילד יהודי בתקופת הכיבוש הגרמני בקרקוב. לאחרונה תורגם הספר לפולנית וראה אור בוורשה בשם *Mulik z Krakowa*

שמואל רוטברד נולד בקרקוב בספטמבר 1933. ביום הולדתו, בהיותו בן שש, פרצה מלחמת העולם השנייה והגרמנים חצו את גבול פולין. בתקופת המלחמה שהה שמואל עם משפחתו בקרקוב, כשהם מחליפים מקומות מגורים שוב ושוב, עד שלבסוף עקרו לגטו, שם חיו עד לחיסולו. ביום זה ברח שמואל הילד "לצד הארי", שם התחבא עם אחיותיו בחסות ידיד משפחה פולני, עד השחרור. בראשית 1947 עלה בעליה הבלתי לגאלית לישראל, נתפס בידי הבריטים וגורש למחנות קפריסין. בקיץ אותה שנה עלה לארץ ומאז גן שמואל הוא ביתו, בתחילה במסגרת עליית הנוער ולאחר מכן כחבר הקיבוץ.

למרות הרקע הביוגרפי, הספר כתוב בגוף שלישי ומכיוון שרוב הדמויות המתוארות בו נמצאות עדיין עמנו, גם שמותיהם של הגיבורים בדויים.

שמואל נשוי לפרדז'יה, גם היא פליטת השואה כמוהו, ואב לשתי בנות ובן. מעל עשור שנים היה מחנך ומורה, החל מ-1967, פעיל מרכזי בהקמתו של מכון לרביית דגים של הקיבוץ. את הסיפורים החל לכתוב חמישים שנה לאחר התרחשותם, כפי

שנשתמרו בזיכרונו. הדחף לכתיבתם נוצר עם ביקורו בפולין ובמחוזות ילדותו, כמלווה לקבוצת נוער ישראלי.

אנדרטאות בפלשוב

במקום בו עמד, בשנות הכיבוש הגרמני, מחנה הריכוז פלשוב יש כבר 5 אנדרטאות/מצבות לזכר הניספים. אנדרטה אחת ושלט אחד הן ליהודים בלבד, אנדרטת "החמישיה" שהוקמה לזכר קורבנות הפשיזם וקורבנות מחנה הריכוז פלשוב, אנדרטת צלב ואנדרטה לזכר שוטרים פולנים.

בשנות השמונים של המאה העשרים הוצבה אנדרטה לזכר היהודים מפולין ומהונגריה שנרצחו במקום. האנדרטה הוקמה על ידי הקהילה היהודית של קרקוב, בתחילה היה הטקסט בפולנית בלבד, ומאוחר יותר נוסף גם טקסט בעברית. וכך כתוב: "ד' ינקום נקמת הדם השפוך. כאן, במקום הזה, עונו, והפכו לאפר, בשנים 1943-1945, כמה רבבות יהודים שכונסו מפולין והונגריה. אין אנו יודעים את שמות הנרצחים, נכנה אותם רק במילה אחת - יהודים. כאן במקום זה בוצע אחד הפשעים המחרדים ביותר, לשון אנוש לא מכירה מילים לתאור זוועות הפשע, חיתיות לשמה, אכזריות מוחלטת. נכנה אותה רק במילה אחת: היטלריזם. לזכר הנרצחים אשר זעקת ייאושם האחרונה היא דממת בית הקברות הזה בפלשוב מרכינים ראשיהם הניצולים מן התופת הפשיסטית. יהודים. ת.נ.צ.ב.ה."

האנדרטה "היהודית"

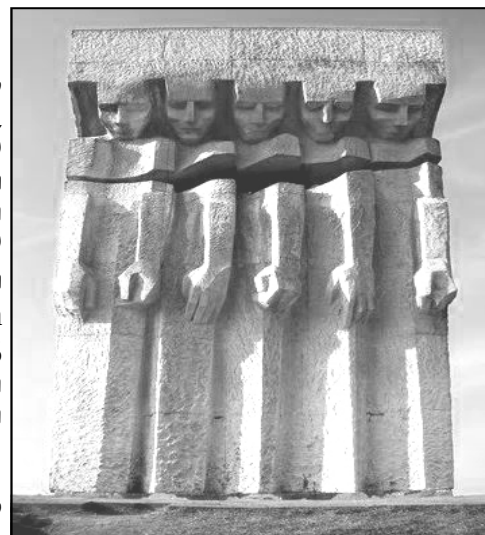

שלט/מצבה לזכר הנשים היהודיות

ב-2000 הוצבה בסמוך אנדרטה לזכר היהודיות מהונגריה, וכך נכתב, בפולנית בלבד: "לזכרון אלפי יהודיות הונגריות קורבנות גרמניה ההיטלראית, שללא ידיעת גורלן ובהמשך, חוו עינויים שלא יתוארו, כאשר היו אסירות במשך זמן במחנה הריכוז בפלשוב, וכאשר חיכו לטרנספורט לתאי הגז באושוויץ בירקנאו, ששם הדרך לחופש היו תנורי הקרמטוריום. בהוקרה הקהילה היהודית, האסירים הפולנים לשעבר בפלשוב, הקונסוליה ההונגרית, קהילת קרקוב, יולי 2000."

האנדרטה לזכר קורבנות הפשיזם, שבה אין איזכור לזהות הנרצחים או לקיומו של מחנה ריכוז במקום, נחנכה בספטמבר 1964, והיא ממוקמת בקצה האתר של מחנה הריכוז לשעבר, על הגבעה שבה בוצעו הוצאות להורג של אלפי יהודים ופולנים. האנדרטה מציגה 5 דמויות בשורה (כמו ה"חמישיות" במסדרים וביציאה לעבודה), כשראשיהן כפופים מכובד המשא על ראשיהן ושבר חוצה את גופן, מתחת לכתפיהן. פניה של כל דמות שונים מאלה של חברתה וגם האופן שבו מוחזקות ידי הדמויות שונות האחת מחברתה. בצד האחורי של על האנדרטה כתובת בפולנית: W hołdzie męczennikom pomordowanym przez hitlerowskich ludobójców w latach 1943-1945 (=בהוקרה למעונים שנרצחו על ידי הרוצחים ההיטלראים בשנים 1943-1945), האנדרטה עוצבה על ידי הארכיטקט ויטולד צצקיביץ ועשויה אבן גיר על בסיס בטון.

לא הרחק משלושת האתרים הללו הוצב גם צלב עשוי עץ, ולפני שנים ספורות התווספה מצבה לזכר השוטרים הפולנים שנרצחו במקום.

משתתפים בצער המשפחה

ואבלים על פטירת

חברנו

יורם הקר ז"ל

איש קרקוב

דמי חבר לשנת 2016

שנה חדשה החלה ואנו מבקשים להקדים ולשלם את דמי החבר השנתיים בסך 150 ש"ח (מותר לתרום יותר).

נא לשלוח המחאה לת.ד. 17209 תל אביב 6117102

או לבצע העברה בנקאית לחשבון 2167/89

בנק איגוד (13) סניף 079 הרצליה